

OB STOTI OBLETNICI USTANOVITVE PRVE ŠOLE ZA SOCIALNO DELO V EVROPI

Brez svetovnega nazora, brez jasno izražene, konsekventnega svetovnega nazora se ne da opravljati socialno delo na daljši rok. Zgolj s čustvenim impulzom se ne da narediti nič.

Nedvomno bo moralo biti v prihodnosti socialno delo vse bolj plačano delo.

Alice Salomon, 1919

UVOD

Stota obletnica ustanovitve prve šole za socialno delo v Evropi je izjemen dogodek za socialno delo, njegovo profesionalizacijo in akademizacijo. Po Evropi potekajo številne prireditve, ki se bodo združile v največji znanstveni simpozij o razvoju profesionalnega socialnega dela oktobra 2008 na Univerzi za uporabne znanosti Alice Salomon v Berlinu. Življenjska pot ustanoviteljice Alice Salomon je bila v slovenščini prvič opisana leta 1994 (Zaviršek 1994); prevodov njenih del še nimamo.

Pričujoči prispevek je sestavljen iz treh delov. V prvem delu podam kratko kronologijo

dela velike ustanoviteljice profesionalnega socialnega dela in njenih naporov, da ustanovi šolo (poglavitni vir je Wieler 1987). V drugem analiziram enega od njenih številnih člankov, ki kaže, da se je zavedala pomena socializma za socialno pravičnost in se (upravičeno) bala, da bo socializem zaustavil razvoj profesionalnega socialnega dela v vzhodnih državah. V tretjem delu objavljamo intervju z dolgoletno rektorico Univerze uporabnih znanosti Alice Salomon v Berlinu prof. dr. Christine Labonté-Roset, Kot redna sodelavka te pomembne institucije sem leta 2002 prejela častno profesuro na tej univerzi, ki je čast in obveza, da sledim delu in načelom, ki jim je bila zavezana Alice Salomon. Intervju je potekal 10. aprila 2008 v Berlinu, v času rednega znanstvenega srečanja v okviru projekta Indosow (International Doctorate in Social Work), ki ga izvaja mreža šol za vzpostavitev mednarodnega doktorskega študija socialnega dela v Evropi pod vodstvom fakultete za socialno delo Univerze v Ljubljani.

ALICE SALOMON (1872-1948)

Velika pionirka profesionalnega socialnega dela v Evropi

Kratka kronologija :

1893

Vodi ustanovno srečanje dekliske in ženske skupine za socialno skrbstvo v Berlinu. Od tedaj naprej se ukvarja pretežno z socialnim delom in ženskimi gibanjem. Ustanovi prvi dom za delavke, za katerega dobi inspiracijo v času svojega študija v Londonu.

1899

Postane predsednica dekliskih in ženskih skupin, ki so vstopile v zvezo nemških ženskih društev, in predsednica prvega letnega delovnega tečaja za poklicno socialno delo.

1902

Začne študirati nacionalno ekonomijo na Univerzi v Berlinu in leta 1906 doktorira z disertacijo *Vzroki neenakega plačila moškega in ženskega dela*.

1904

Je ena od soorganizatorok mednarodnega ženskega kongresa v Berlinu. V tem času postane njeno delo tesno povezano z mednarodnim ženskim gibanjem.

1908

Ustanovi socialno žensko šolo (*Soziale Frauenschule*) v Berlinu in je predstojnica do leta 1925. Iz prostorov, ki jih je uredila s svojim denarjem, jo leta 1933 preženejo nacisti.

1917

Ustanovi konferenco ženskih socialnih šol, ki nastanejo v tistem času. Ženske socialne šole postanejo tudi državno priznane. Predsednica konference je do 1933, ko pride na oblast nacionalsocialistična stranka Nemčije.

1923

Ima govor ob 50. obletnici nacionalne konference socialnega dela v Washingtonu, kjer njeno delo že dobro poznajo. V tistem obdobju je tesna prijateljica Jane Addams. Alice Salomon postavlja Ameriko za zgled države, ki ima dobro urejene pravice žensk.

1925

Ustanovi nemško akademijo za socialno in pedagoško delo žensk; ta ustanova naj bi z raziskovalnim delom omogočila ženskam dvig na vodilne položaje.

1928

Predseduje prvemu svetovnemu kongresu šol za socialno delo v Parizu. Na kongresu ustanovijo mednarodno združenje šol za socialno delo (International Association of the Schools of Social Work, IASSW); predsednica postane Alice Salomon.

1932

Prusko državno ministrstvo jo odlikuje kot prvo žensko s srebrno medaljo za zasluge. Za svoj trud na področju zdravstva dobi častni doktorat iz medicine. Njena šola dobi uradni naziv Šola Alice Salomon in je državno priznana šola za socialno delo.

1923–1933

Veliko potuje po ZDA, proučuje metode socialnega dela. Nanjo vplivata Jane Addams in Mary Richmond. Aktivna je na področju ženskega gibanja in na področju mednarodne zveze šol za socialno delo.

1933

Nacisti ukinejo naziv Šola Alice Salomon, njej sami pa prepovedo vstopiti v prostore šole. Enako se zgodi z vsemi judovskimi docentkami in upravo; nacisti jih odpustijo in jim prepovedo delo na šoli.

1933–1937

Živi pod neprestanim nacističnim nasiljem, nadzorovanjem in grožnjami. Očitajo ji, da deluje na področju »emancipatoričnega ženskega dela«, da je »zagovornica krščansko-humanističnih idej«, »nasprotnica socialnega darvinizma«, »zagovornica pacifizma« in da ne deluje v korist nacistične Nemčije.

1937

Gestapo ji vzame potni list, jo več dni zaslišuje in ji ukaže, da v treh tednih zapusti Nemčijo. V dnevih pred prisilno emigracijo ureja svoje intelektualno delo in svoje premoženje in predaja delo. V emigracijo ji uspe prenesti sedmino svojega imetja, ostalo ostane nacističnemu režimu.

1938–1940

Nacisti sežigajo njene knjige.

1944

Dobi ameriško državljanstvo.

1948

Umre v Brooklynu (New York), osamljena in revna, v ameriških časopisu pa je objavijo članki o njej.

1954–1970

Šola se spet imenuje Šola Alice Salomon, po letu 1970 pa se preimenuje v Fachhochschule für Soziale Arbeit und Sozial Pädagogik. Po letu 1991 univerza za uporabne znanosti ponovno nosi njeno ime – Fachhochschule für Soziale Arbeit Alice Salomon Berlin. V tistih prostorih se študij socialnega dela nadaljuje do leta 1998, ko se šola preseli na obrobje Berlina. Znanstveno delo Alice Salomon ponovno postane predmet razprav in študija šele po letu 1958, ko začne Nemčija intenzivno obračunavati z nacistično preteklostjo.

PREROŠKA RAZMIŠLJANJA ALICE SALOMON

Alice Salomon je bila daleč pred svojim časom vsaj s tremi temami, ki jih je obravnavala v svojih delih. Zato je bila tudi tako zelo nezaželeno v totalitarnem režimu, čeprav v resnici ni bila predstavica radikalne elite (Wieler 1987). Prva tema je bila socialna pravičnost in socialno delo, ki naj jo zagotovi. Druga tema je bila plačano skrbstveno delo žensk. V Nemčiji, na primer, so se ženske skoraj 30 let (od leta 1871) bojevale, da so smele delati z revnimi v javni sferi. V enem od svojih člankov iz leta 1896 je Alice Salomon poročala o peti konferenci centralnega komiteja služb delavske blaginje, kjer je tekla beseda o tem, ali so ženske primerne za delo z revnimi, in če so, na kakšen način. Ob tem je komentirala, da se morajo ženske še vedno spopadati s predsodki (Feustel 2006). Tretja tema, kjer se kaže njena izjemna lucidnost, pa je socializem; svoj odnos do tega režima je predstavila v članku z naslovom *Socialno delo in socializem* (1919).

V tem članku je podprla socializem, a zavrnila komunistično revolucijo, ki je bila zanjo prevzem politične oblasti določenega razreda. Oktobrsko revolucijo je označila kot »tragično«. Zavzela se je za reforme ekonomskih, pravnih in socialnih razmer, ne pa za revolucionarne prevzeme. Vzpostavitev komunističnega režima je bila zanjo mogoča le z uničenjem »dosedanje civilizacije«, tj., meščanstva. Socialno delo je razumela kot delo meščanskega sloja, zato je doživljala revolucijo kot tragično nesposobnost meščanstva, da ustvari »kraljestvo socialne pravičnosti«. To je poimenovala »občutek žalostnega neuspeha lastne moči«. Meščanskim slojem torej ni uspelo premagati kapitalistične neenakosti. Vseeno pa se je opredelila za socializem, vendar brez dogmatizma.

Vedno mora biti [socialnemu delavcu] pomembno le to, da razume socializem na nedogmatičen način, na način, ki se usmerja k bistvenemu, torej k prevladi socialne pravičnosti. V tem smislu se mora socialni delavec postaviti na »tla revolucije«, na njenih tleh mora opravljati svoje

naloge in vplivati na njen razvoj in uresničitev. (Salomon 1919: 39.)

Spomnimo se dosedanjih raziskav, ki kažejo, da je bila profesionalizacija socialnega dela v Jugoslaviji nekaj posebnega, saj so druge socialistične oz. komunistične države zavračale socialno delo in ga videle zgolj kot meščansko delo v kapitalističnih pogojih neenakosti (Zaviršek 2005 a, 2005 b, Zaviršek, Leskošek 2006). Tudi Alice Salomon je poznala zgodnjo komunistično idejo, da z uspešno izvedeno komunistično revolucijo socialno delo ne bo več potrebno.

Vprašanje, ali bo socializem spremenil ali odpravil socialno delo, je postransko. Kajti niti socialno delo niti socialni delavec nista sama sebi namen. Oba sta sredstvo, da se socialno življenje usmeri k večji pravičnosti in popolnosti [...]. A ker je socialno delo tako sredstvo in ker je socialni delavec le organ za izvajanje teh ciljev, mora aktivno sodelovati v revoluciji, ki ima te cilje, ker mora v njej izpolniti določene naloge. In to je tisto, o čemer je pomembno razpravljati. (*Op. cit.*: 36).

Bila je proti proletarizaciji socialnega dela in je poudarjala, da je za delo z ljudmi potrebna tudi določena izobrazba. V diskusijah, ki so potekale v Sovjetski zvezi in drugod, je neka voditeljica socialistične stranke namreč postavila »enakost« v povezavo s tem, da bi moralo biti socialno delo plačano, da bi bile k njemu pripuščene tudi proletarske ženske in bi to delo črpalo moč iz delavskega sloja. V tej zvezi je Alice Salomon poudarila, da to, da bo v prihodnosti socialno delo plačano, še ne pomeni, da mora biti v rokah delavskih žensk. Tudi sedaj, je trdila, v njem ni veliko proletark, razlog pa je v tem, da se je treba priučiti dela s strokovnim izobraževanjem.

V tem edinem članku, ki ga je Alice Salomon posvetila komunizmu in socializmu, je poskusila vse, da bi ubranila socialno delo pred nevarnostjo, da bi ga nove oblasti odpravile. Ni se ji posrečilo. Na Madžarskem, v Romuniji, v Češkoslovaški republiki in na Poljskem, kjer so že imeli oddelke za socialno delo na univerzah ali inštitutih, so socialno delo po letu

1948 prepovedali, izobraževalne ustanove pa zaprli. Vendar Alice Salomon, ki je bila tedaj daleč stran, tega ni več doživela.

V Sloveniji, ki se lahko po eni strani pohvali z zgodovino izobraževanja za socialno delo od leta 1955, je ime Alice Salomon po letu 1945 izginilo v pozabo. Pomemben podatek pa je, da se je velika pionirka socialnega dela dvakrat pojavila v reviji *Ženski svet*, leta 1912 in leta 1932. Po letu 1945 pa se je ni spomnil nihče več. Ta zgodovinska amnezija je trajala vse do začetka 90. let. 20. stoletja.

LITERATURA

- FEUSTEL, A.** (2006), The Significance of International Relations and Cooperation in the Works of Alice Salomon. *Ariadne. Forum fuer Frauen- und Geschlechtergeschichte*, 49: 24-29.
- SALOMON, A.** (2004 [1919]): Soziale Arbeit und Sozialismus. V: Salomon, Alice, *Frauenemanzipation und soziale Verantwortung: Ausgewählte Schriften*, Vol. 3: 1919-1948. München, Unterschleissheim: Wolters Kluwert Deutschland, Luchterhand (31-41).
- ZAVIRŠEK, D.** (1994), *Ženske in duševno zdravje*. Ljubljana: VŠSD.
- (2005 a), »Ti jih boš naučila nekaj, ostalo bo naredil socializem!« Zgodovina socialnega dela med leti 1945 in 1961. V: Zaviršek, Darja (ur.), »Z diplomo mi je bilo lažje delat!« *Znanstveni zbornik ob 50-letnici izobraževanja za socialno delo v Sloveniji*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- (2005 b): »You will teach them some, socialism will do the rest!« The history of social work education 1945-1960. V: Schilde, Kurt, Schulte, Dagmar (ur.), *Need and Care: Glimpses into the Beginnings of Eastern Europe's Professional Welfare*. Opladen: Barbara Budrich.
- ZAVIRŠEK, D., LESKOŠEK, V.** (ur.) (2006), *Zgodovina socialnega dela v Sloveniji: Med družbenimi gibanji in političnimi sistemi*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- WIELER, J.** (1987), *Er-Innerung eines zerstörten Lebensabends: Alice Salomon während der NS-Zeit (1933-1937) und im Exil (1937-1948)*. Darmstadt: Lingbach.